

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ В РОЗВИНУТИХ КРАЇНАХ СВІТУ ТА В УКРАЇНІ

© 2016 МАРКУЦ Ю. І.

УДК 336.14

Маркуц Ю. І. Формування державного бюджету в розвинутих країнах світу та в Україні

Метою статті є дослідження і порівняння вітчизняної практики бюджетування та найбільш розвинутих країн світу – США, Великобританії та Австралії. Розкрито динаміку обсягів доходів та видатків державних бюджетів розвинутих країн світу, розглянуто структуру надходжень до бюджету та напрямів фінансування бюджетних видатків, визначено показники співвідношення доходів та видатків бюджетів до ВВП. Як результат, досвід високорозвинених країн світу передбачає збалансований бюджет, поступове зниження його дефіциту та спрямованість бюджетної системи на ефективне вирішення загальнодержавних проблем і досягнення конкретних результатів розвитку держави завдяки ефективному функціонуванню реального сектора економіки.

Ключові слова: бюджет, державний бюджет, доходи бюджету, видатки бюджету, дефіцит бюджету, планування бюджету, виконання бюджету.

Рис.: 7. **Бібл.:** 9.

Маркуц Юлія Ігорівна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри фінансів, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: j_markuts@mail.ru

УДК 336.14

Маркуц Ю. И. Формирование государственного бюджета в развитых странах и в Украине

Целью статьи является исследование и сравнение отечественной практики бюджетирования и наиболее развитых стран мира – США, Великобритании и Австралии. Раскрыта динамика объемов доходов и расходов государственных бюджетов развитых стран мира, рассмотрена структура поступлений в бюджет и направлений финансирования бюджетных расходов, определены показатели соотношения доходов и расходов бюджетов в ВВП. Как результат, опыт высокоразвитых стран мира предусматривает сбалансированный бюджет, постепенное снижение его дефицита и направленность бюджетной системы на эффективное решение общегосударственных проблем и достижение конкретных результатов развития государства благодаря эффективному функционированию реального сектора экономики.

Ключевые слова: бюджет, государственный бюджет, доходы бюджета, расходы бюджета, дефицит бюджета, планирование бюджета, исполнение бюджета.

Рис.: 7. **Библ.:** 9.

Маркуц Юлия Игоревна – кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры финансов, Киевский национальный торгово-экономический университет (ул. Киото, 19, Киев, 02156, Украина)

E-mail: j_markuts@mail.ru

UDC 336.14

Markuts Yu. I. The Formation of the State Budget in the Developed countries and in Ukraine

The article is aimed at analysis and comparison of the domestic practice of budgeting with budgeting practices in the most developed world countries such as the United States, Britain and Australia. The dynamics of amounts of revenues and expenditures of the State budgets in the developed world countries has been disclosed, structure of budget revenues and directions of budget expenditures have been considered, ratios of budget revenues and budget expenditures in GDP has been determined. As a result, the experience of the developed world countries provides for a balanced budget, gradual reduction of its deficit, and orientation of budget towards the efficient solution of nationwide problems as well as achieving of actual results of development of the State through the efficient functioning of the real sector of economy.

Keywords: budget, the State budget, budget revenues, budget expenditures, budget deficit, budget planning, budget execution.

Fig.: 7. **Bibl.:** 9.

Markuts Yuliya I. – PhD (Economics), Senior Lecturer of the Department of Finance, Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: j_markuts@mail.ru

Бюджет відіграє одну з вагомих ролей у житті країни, виступає є її основним фінансовим планом. Досвід високорозвинених країн світу, що свідчить про їх вдалу забезпеченість макроекономічної стабільності, передбачає збалансований бюджет, поступове зниження його дефіциту, передбачувані показники інфляції та спрямованість бюджетної системи на ефективне вирішення загальнодержавних проблем і досягнення конкретних результатів розвитку держави. Ефективність формування бюджету залежить від продуманої податкової системи, функціонування реального сектора економіки, рівня втручання держави у економічні процеси.

Бюджет країни планується відповідно до наявних можливостей залучення фінансових ресурсів та необхідних напрямів фінансування видатків, є специфічним показником економічних, соціальних і політичних особливостей розвитку держави. Формування бюджету здійснюється з огляду на економічний потенціал країни, нагальність та масштабність завдань, що постають перед нею, ролі держави в економіці та інших факторів. При

цьому, джерела формування дохідної частини бюджету ідентифікують економічне становище країни, а напрями здійснення видатків – пріоритети на сучасному етапі її розвитку.

Сучасний розвиток України передбачає досягнення світових стандартів планування та виконання бюджету. Орієнтиром визнано розвинуті західноєвропейські країни та США. З огляду на зазначене, доцільним вбачається аналіз та порівняння вітчизняної практики бюджетування та найбільш розвинутих країн світу.

Відповідно до окремих особливостей держав формування бюджету може відрізнятися. Яскравим прикладом виступає бюджетний період, який, на відміну від України, не завжди збігається з календарним роком: у США фінансовий рік починається 1 жовтня, а закінчується 30 вересня наступного року; у Великобританії бюджетний період триває з 1 квітня по 31 березня наступного року; водночас, бюджетний період Австралії займає період із 1 червня до 31 травня.

Формування бюджету наступного року в розвинених країнах починається задовго до його настання. У США складання проекту бюджету відбувається за 18 місяців до початку фінансового року. Проект складається з декількох томів, де викладено основні фінансові пропозиції президента щодо розвитку країни, які Конгрес має схвалити і встановити для них відповідні бюджетні призначення.

У 2014 р. доходи бюджету США становили 3021,5 млрд дол., видатки – 3506,1 млрд дол., таким чином, бюджет було затверджено з дефіцитом у розмірі 484,6 млрд дол. У 2015 р. дефіцит бюджету зменшився на 46,2 млрд дол., або на 9,5% порівняно з попереднім роком, а у 2016 р. збільшився на 177,4 млрд дол. або на 40,5% порівняно з 2015 р. (рис. 1).

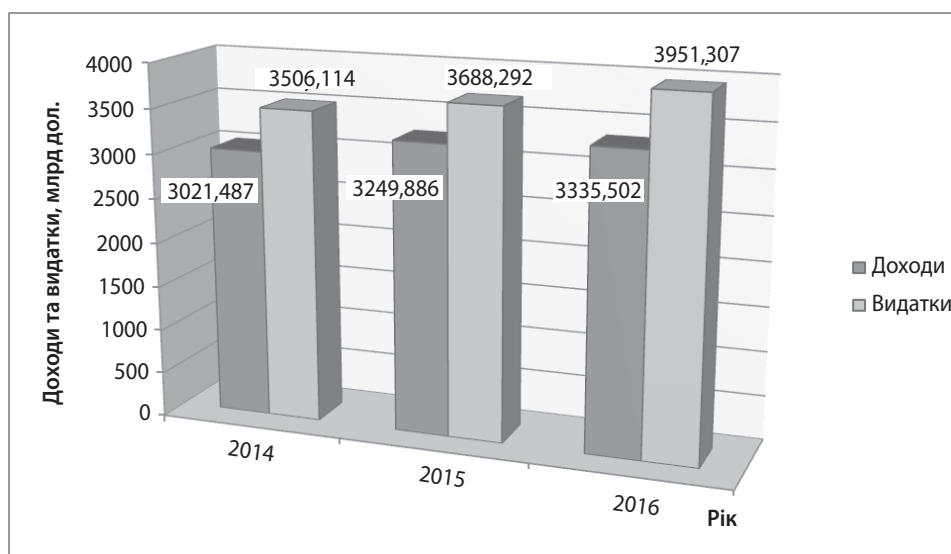

Рис. 1. Основні показники бюджету США протягом 2014–2016 рр.

Джерело: складено за [9].

Найбільшою статтею видатків федерального бюджету США є видатки на соціальне страхування, частка яких протягом 2014–2016 рр. практично не змінювалася й становила близько 22,0%. Вагомими також є видатки на оборону, медичне страхування, допомогу малозабезпеченим верствам населення тощо. З огляду на дані структури видаткової частини США, можна відзначити, що бюджет має високу соціальну спрямованість.

Співвідношення доходів державного бюджету США до ВВП свідчить про низький рівень централізації бюджету та визначає ефективність акумулювання надходжень через податки та збори. Даний показник підтверджує незначне фінансове втручання в економіку, з огляду на одну зі світових ринкових моделей централізації ВВП – американську модель, за якою рівень централізації ВВП досягає 25–30%. За період з 2014–2016 рр. показник розподілу бюджетних доходів через ВВП у США не зазнав значних змін, тримаючись в межах 17,5–18,3%. Динаміка співвідношення видатків державного бюджету США до ВВП демонструє зміни в межах одного відсоткового пункту – від 20,4% до 21,4%, що свідчить про стабільність та стійкість її бюджетної системи.

Федеральний бюджет Австралії на 2014 р. склав 384,1 млрд дол. доходів та 420,3 млрд дол. видатків, утворивши дефіцит розміром 36,2 млрд дол. (рис. 2). Порівняно з 2014 р. дефіцит бюджету у 2016 р. зменшився на 2,5 млрд дол., або на 7,0%. Дані за 2014–2016 рр. свідчать про позитивний характер зменшення дефіциту бюджету, що пояснюється збільшенням податкових надходжень до федерального бюджету.

Структура бюджетних доходів Австралії протягом 2014–2016 рр. не зазнала вагомих змін, окрім невеликих коливань частки її складових. Головним джерелом доходів бюджету Австралії є податкові надходження, які у 2016 р. становлять 94,1% усіх надходжень бюджету. Процентні доходи, а також доходи від продажу та дивідендів становлять 6,0% усіх доходів держави.

Показники співвідношення доходів і видатків федерального бюджету до ВВП мають розглядатися в динаміці, при цьому головним фактором є стабільність показників у межах невеликого проміжку часу. Централізація федерального бюджету Австралії знаходиться на низькому рівні (26,4–26,1% – за видатками, 28,9–28,1% – за доходами), що є також типовим для США, та вказує на незначні фінансові втручання в економіку з боку держави. При цьому фінансовій підтримці підлягають лише ті соціальні верстви населення, які не здатні обійтися без державної допомоги (рис. 3).

Бюджет Великобританії на 2014 р. було затверджено з дефіцитом у розмірі 84,1 млрд ф. ст. Так, доходи становили 648,0 млрд ф. ст., а видатки – 732,1 млрд ф. ст. Упродовж 2015 р. дані показники продовжували зростати, при цьому темп приросту доходів перевищував темп приросту видатків. Як результат, бюджетом на 2016 р. було закладено дохідну частину у сумі 716,1 млрд ф. ст., а видаткову – 772,2 млрд ф. ст. Порівняно з бюджетом 2014 р. дефіцит у 2016 р. зменшився на 33,3%, або на 28,0 млрд ф. ст. і становив 56,1 млрд ф. ст. Таким чином, доходи та видатки бюджету Великобританії у 2016 р. порівняно з 2014 р. зросли на 10,5% та 5,5% відповідно.

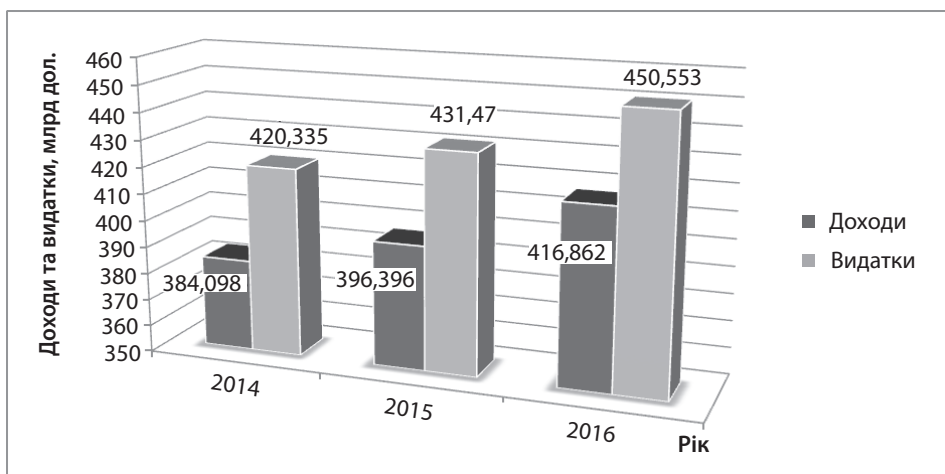

Рис. 2. Динаміка доходів та видатків федерального бюджету Австралії протягом 2014–2016 рр.

Джерело: складено за [5].

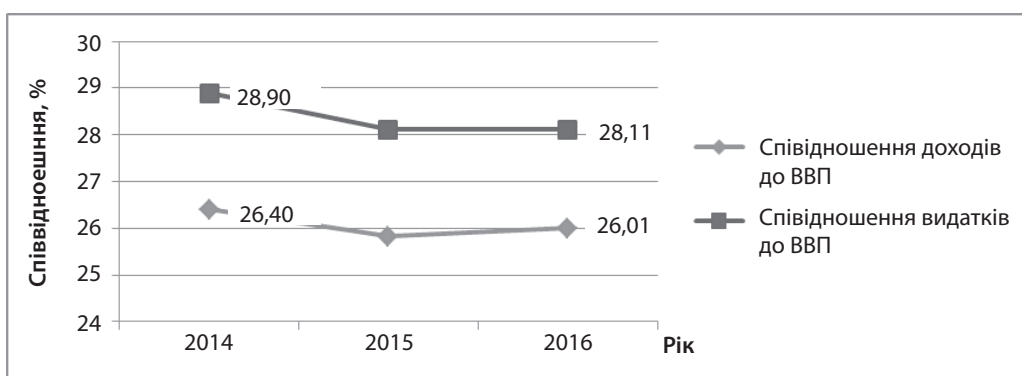

Рис. 3. Динаміка співвідношення доходів та видатків федерального бюджету Австралії до ВВП

Джерело: складено за [5].

Бюджет 2016 р. має соціальне спрямування і на перше місце ставить «потреби наступного покоління» [6–8].

Питома вага кожної структурної одиниці доходів бюджету Великобританії не зазнали значних змін у розрізі досліджуваного періоду – коливалися в межах 2,0%. На 2016 бюджетний рік податкові надходження становлять близько 85,1% доходів, з них податок на прибуток складає 25,4%, ПДВ – 19,0%, акцизний збір – 7,2%, корпоративний податок – 6,3% (рис. 4).

Порівняно з США, де видатки на соціальний захист становили близько 22,0% видаткової частини бюджету, Великобританія затвердила бюджет на 2016 р. з питомою вагою видатків на соціальний захист у 31,2%. Найбільша частка видатків спрямовуються також на медицину (19,3%) та освіту (13,0%). Таким чином, у грошовому еквіваленті видатки на соціальний захист у 2016 р. становлять 240,1 млрд ф. ст., на медицину – 145,4 млрд ф. ст., а на освіту – 102,3 млрд ф. ст. (рис. 5).

Порівнюючи показники бюджету найбільш розвинутих країн світу, необхідно звернути увагу на вітчизняну практику формування державного бюджету.

Протягом 2014–2016 рр. Державний бюджет України затверджувався з дефіцитом у 63,8 млрд грн, 64,8 млрд грн і 72,7 млрд грн відповідно, при цьому граничні обсяги дефіциту були затверджені у сумі 68,6 млрд грн, 76,0 млрд грн і 83,7 млрд грн відповідно. Така тенден-

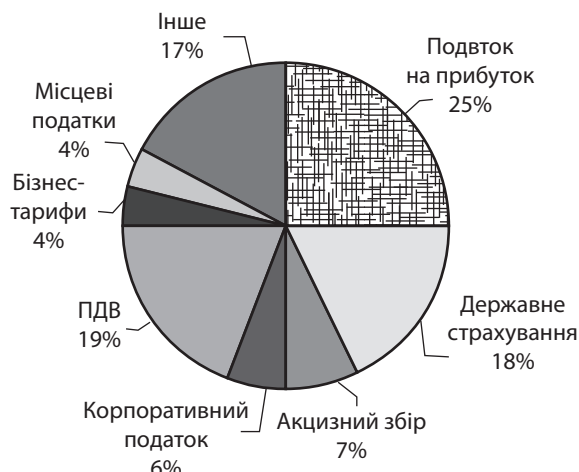

Рис. 4. Структура доходів бюджету Великобританії на 2016 р.

Джерело: складено за [8].

ція зростання дефіциту Державного бюджету України свідчить про недостатньо ефективне використання грошових коштів на фінансування поточних і капітальних потреб держави.

Державний бюджет України на 2014 р. у частині доходів склав 377,8 млрд грн, видатків – 441,6 млрд грн. У 2015 р. доходи бюджету збільшилися на 36,8% і

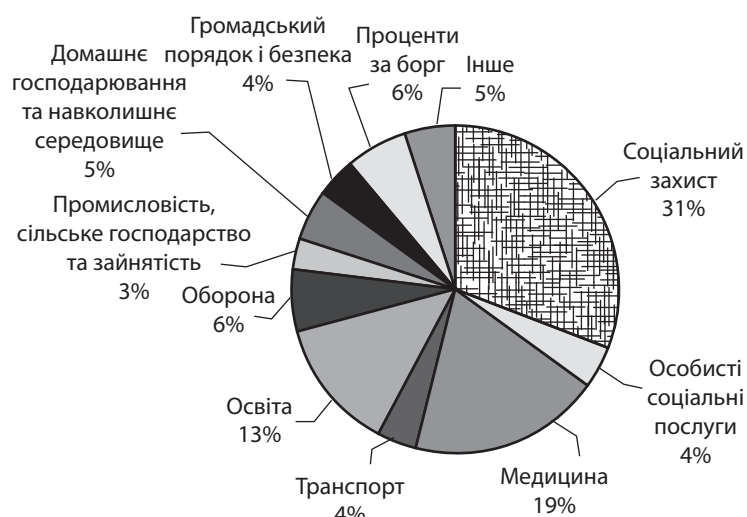

Рис. 5. Структура видатків бюджету Великобританії на 2016 р.

Джерело: складено за[8].

становили 517,0 млрд грн, у той час як видатки зросли на 31,7% і становили 581,8 млрд грн. Незважаючи на перевищення темпу приросту доходів над видатками, дефіцит бюджету у 2015 р. порівняно з попереднім роком зріс на 1,6%.

Законом України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» встановлено доходи бюджету в сумі 595,2 млрд грн (у тому числі, доходи загального фонду становили 562,8 млрд грн, спеціального фонду – 32,4 млрд грн), видатки – у сумі 667,8 млрд грн (видатки загального фонду – 633,6 млрд грн, спеціального – 34,2 млрд грн) і дефіцит 72,6 млрд грн, при цьому граничний дефіцит бюджету було закладено в розмірі 83,7 млрд грн (рис. 6).

Частка податкових надходжень у Державному бюджеті України на 2014 р. становила 79,3% і зростає до 83,1% у 2016 р. Такий приріст свідчить про підвищення ефективності функціонування вітчизняної податкової системи. Втім, у порівнянні з федеральним бюджетом Австралії частка податкових надходжень все ж залишається меншою на 10 відсоткових пунктів (93,1% України до 94,1% Австралії). Подолання даної різниці має бути

орієнтиром для України у проведенні податкової та економічної політики, що забезпечить додатковий дохід за рахунок податкових надходжень у Державному бюджеті України. Частка неподаткових надходжень у бюджеті 2016 р. складає 14,2%, а доходи від операцій з капіталом, офіційні трансферти та цільові фонди в дохідній структурі бюджету в загальному обсязі становлять 3,1%.

Співвідношення доходів державного бюджету до ВВП України протягом 2014–2016 рр. змінювалося з 24,1% до 29,6%. Така динаміка пояснюється більшими темпами приросту доходів бюджету порівняно з ВВП: 57,5% та 28,2% відповідно. Приріст ВВП у 2016 р. порівняно з 2014 р. є незначним, однією з причин чого є банківська система України – головне джерело кредитування реального сектору економіки, яка через кризовий стан неспроможна повністю фінансово забезпечити кредитними ресурсами економічних агентів.

Розподіл видатків через ВВП України збільшувався протягом 2014–2016 рр. із 28,2% до 33,2%. Як і в ситуації з доходами бюджету, темпи приросту видатків перевищували темпи приросту ВВП, становлячи 51,2% у 2016 р. порівняно з 2014 р. Важливим показником є відношення дефіциту Державного бюджету України до ВВП, оскільки він значною мірою відображає стан державних фінансів та показує масштаби бюджетної розбалансованості відносно національної економіки. Так, співвідношення дефіциту бюджету України до ВВП протягом 2014–2016 рр. змінювалося з 4,1% до 3,6%. Зауважимо, що дефіцит розраховувався шляхом віднімання видатків від доходів, затверджених законом про Державний бюджет України на відповідний рік (рис. 7).

ВИСНОВКИ

При аналізі структури доходів та видатків федеральних бюджетів США та Австралії, а також бюджету Великобританії, важливим є зосередження уваги

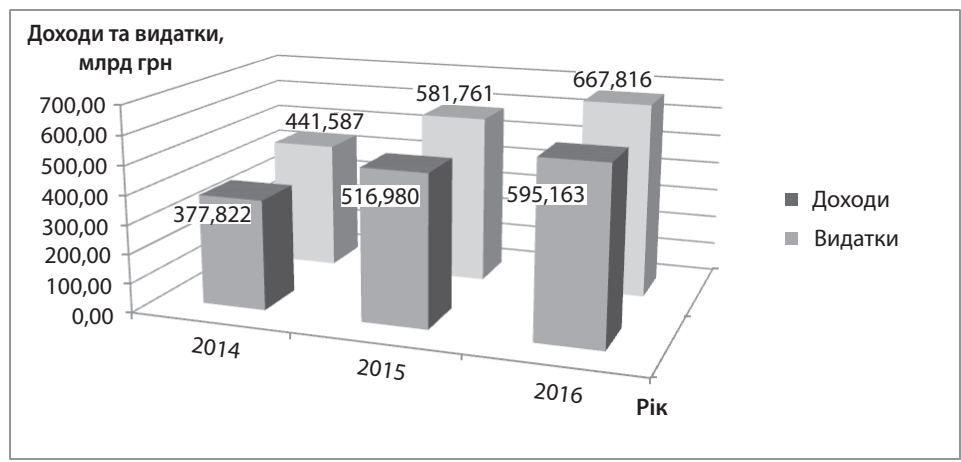

Рис. 6. Динаміка доходів та видатків Державного бюджету України протягом 2014–2016 рр.

Джерело: складено за [2–4].

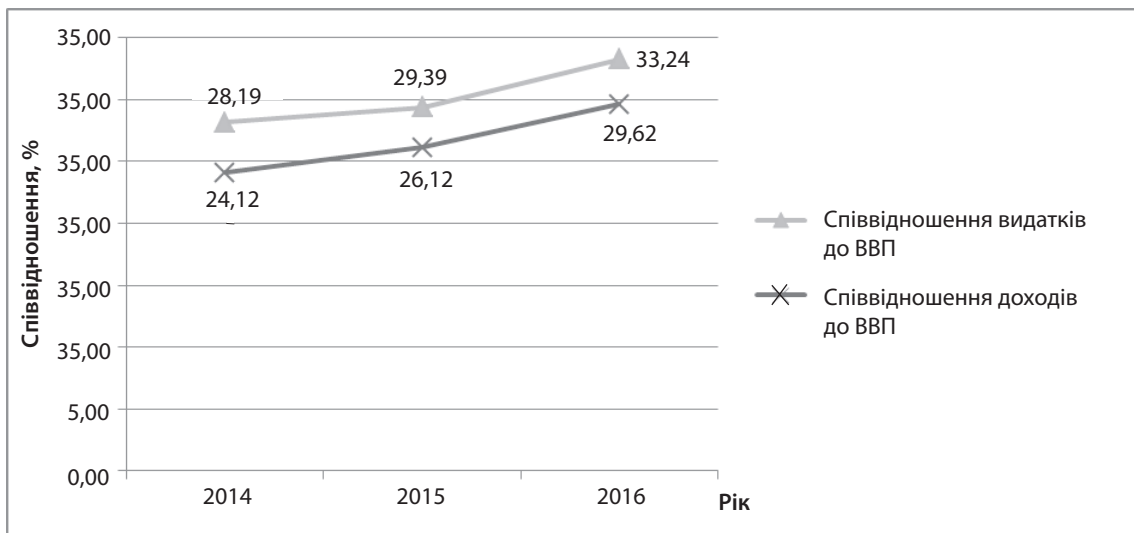

Рис. 7. Динаміка співвідношень доходів та видатків Державного бюджету України до ВВП протягом 2014–2016 рр.

Джерело: складено за [2–4].

не на масштабних значеннях даних показників, а на їхній структурі та динаміці. У розвинутих країнах спостерігається тенденція до зростання як дохідної, так і видаткової частини з одночасним поступовим скороченням дефіциту бюджету. Питома вага податкових надходжень у розвинених країнах коливається від 85% до 95%, що свідчить про розвиненість їх податкових систем, високу податкову свідомість громадян та ефективну фінансову політику. Вагома частка видатків спрямовується на соціальне забезпечення громадян, що досягається високим рівнем розбудови економіки.

Бюджет України декілька років поспіль є соціально орієнтованим, з постійним підвищенням питомої ваги соціальних видатків. При цьому, з огляду на сучасне економічне становище громадян, особливо мало захищених верств населення, ефективність та результативність зазначених державних видатків знижується, що пояснюється відсутністю стабільного та стійкого фундаменту підтримки бюджету у вигляді реального сектора економіки. Успішна світова практика бюджетування свідчить, що лише при високій розбудові економіки, нарощуванні вітчизняного економічного потенціалу спрямування значного обсягу бюджетних коштів у соціальну сферу має вагомий та помітний соціальний ефект.

Застосування дефіциту бюджету як інструменту фінансово-економічного регулювання шляхом спрямування відповідних коштів на розвиток пріоритетних напрямів забезпечить в майбутньому зростання виробництва, що позитивно впливатиме на розвиток суспільства [1]. Проблема дефіцитності Державного бюджету України загострюється з огляду на відсутність достатніх джерел його фінансування. Процес формування бюджету в Україні стикається з більш значимим питанням – проблемою економічного розвитку та відсутністю стимулів до його нарощування. У цьому зв'язку важливою є підтримка вітчизняної економіки та забезпечення її сталого розвитку з метою функціонування держави на високому рівні, що підтверджується світовим досвідом: фінансування нагальних державних потреб за рахунок

власних бюджетних коштів дозволяє державі бути більш сильною та самостійною, а владі такою, що функціонує ефективно. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Чугунов І. Я., Макогон В. Д. Бюджетна політика в умовах економічних перетворень. *Економічний часопис-XXI*. 2016. № 3-4 (2). С. 66–69.
2. Про Державний бюджет України на 2014 рік: Закон України від 16.01.2014 № 719-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/719-18>
3. Про Державний бюджет України на 2015 рік: Закон України від 28.12.2014 № 80-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/719-18>
4. Про Державний бюджет України на 2016 рік: Закон України від 25.12.2015 № 928-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/719-18>
5. Australian Government Budget Financial Statements. URL: http://www.budget.gov.au/2015-16/content/bp1/html/bp1_bs9.htm
6. Budget 2014: Documents. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/budget-2014-documents>
7. Budget 2015: Documents. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/budget-2015-documents>
8. Budget 2016: Documents. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/budget-2016-documents>
9. Budget Of The United States Government. URL: <https://www.gpo.gov/fdsys/browse/collection.action?collectionCode=BUDGET&browsePath=Fiscal+Year+2016&isCollapsed=true&leafLevelBrowse=false&isDocumentResults=true&ycord=0>

REFERENCES

- “Australian Government Budget Financial Statements”. http://www.budget.gov.au/2015-16/content/bp1/html/bp1_bs9.htm
- “Budget 2014: Documents”. <https://www.gov.uk/government/publications/budget-2014-documents>
- “Budget 2015: Documents”. <https://www.gov.uk/government/publications/budget-2015-documents>
- “Budget 2016: Documents”. <https://www.gov.uk/government/publications/budget-2016-documents>
- “Budget Of The United States Government”. <https://www.gpo.gov/fdsys/browse/collection.action?collectionCode=BUDGET>

&browsePath=Fiscal+Year+2016&isCollapsed=true&leafLevelBrowse=false&isDocumentResults=true&ycord=0

Chuhunov, I. Ya., and Makohon, V. D. "Biudzhethna polityka v umovakh ekonomichnykh peretvoren" [Budget policy in the context of economic transformation]. *Ekonomichnyi chasopys-XXI*, no. 3-4 (2) (2016): 66-69.

[Legal Act of Ukraine] (2014). <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/719-18>

[Legal Act of Ukraine] (2015). <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/719-18>

[Legal Act of Ukraine] (2014). <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/719-18>

УДК 657.30

ОЦІНКА СТАНУ ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ЗА ВИДАТКАМИ

© 2016 НІКІТАН Н. О.

УДК 657.30

Нікітан Н. О. Оцінка стану виконання державного бюджету за видатками

У статті проаналізовано існуючий стан виконання державного бюджету за видатками та розроблено пропозиції щодо вдосконалення оцінки стану і динаміки виконання видаткової частини державного бюджету. Запропоновано уточнити систему показників та індикаторів, що характеризують обсяг та динаміку видатків бюджету в контексті розвитку економіки. Враховуючи цінові тенденції, запропоновано здійснювати моніторинг цін з метою посилення контролю за витратами бюджетних коштів для недопущення зловживань у процесі закупівлі товарів і послуг за бюджетні кошти. Посиленому контролю з боку органів Казначейства підлягає правильність зарахування коштів до відповідних фондів установ та їх використання відповідно до напрямів використання коштів за кожним джерелом покриття видатків.

Ключові слова: бюджет, видатки з бюджету, моніторинг бюджету, обсяг і тенденції видатків з бюджету.

Рис.: 13. **Бібл.:** 8.

Нікітан Наталія Олександрівна – викладач кафедри менеджменту, Український гуманітарний інститут (вул. Інститутська, 14, Буча, Київська обл., 08292, Україна)

E-mail: nikitan.n@mail.ru

УДК 657.30

UDC 657.30

Нікітан Н. А. Оценка состояния выполнения государственного бюджета по расходам

В статье проанализировано текущее состояние выполнения государственного бюджета по расходам и разработаны предложения по совершенствованию оценки состояния и динамики выполнения расходной части государственного бюджета. Предложено уточнить систему показателей и индикаторов, характеризующих объем и динамику расходов бюджета в контексте развития экономики. Учитывая ценовые тенденции, предложено осуществлять мониторинг цен с целью усиления контроля за расходованием бюджетных средств для недопущения злоупотреблений в процессе закупки товаров и услуг за бюджетные средства. Усиленному контролю со стороны органов казначейства подлежат правильность зачисления средств соответствующим фондам учреждений и их использование в соответствии с направлениями использования средств по каждому источнику покрытия расходов.

Ключевые слова: бюджет, расходы бюджета, мониторинг бюджета, объем и тенденции расходов из бюджета.

Рис.: 13. **Библ.:** 8.

Нікітан Наталія Александрівна – преподаватель кафедры менеджмента, Украинский гуманитарный институт (ул. Институтская, 14, Буча, Киевская обл., 08292, Украина)

E-mail: nikitan.n@mail.ru

Nikitan N. O. Evaluating the Status of the State Budget Execution by Expenditures

The Article analyzes the current status of execution of the State budget by expenditures, proposals to improve the evaluation of both the status and the dynamics of execution of the State expenditure budget have been developed. It has been suggested to clarify the system of indices and indicators, characterizing both the volume and the dynamics of budget expenditures in the context of economic development. Taking into consideration price trends, it has been suggested to monitor the prices, aiming at strengthening control over the expenditures of budgetary funds to prevent abuses in the process of procurement of goods and services for the budgetary means. The enhanced monitoring by the Treasury bodies is directed towards the correctness of remittance of the funds, credited to the relevant funds of institutions, and their use in accordance with directions of the use of funds for each source of covering expenditures.

Keywords: budget, budget expenditures, budget monitoring, volume and trends of expenditures from the budget.

Fig.: 13. **Bibl.:** 8.

Nikitan Nataliia O. – Lecturer of the Department of Management, Ukrainian Institute of Humanities (14 Instyutyska Str., Bucha, Kyiv region, 08292, Ukraine)

E-mail: nikitan.n@mail.ru

Проведення аналізу стану і динаміки виконання державного бюджету за видатками є важливою складовою контролю видаткової частини бюджету. Поєднання аналізу та контролю виконання бюджету за видатками є важливим для оцінки стану виконання бюджету. Джерелами інформації для оцінки стану виконання бюджету є звітні дані органів ДКСУ, дані Державної служби статистики України, міжнародних інституцій.

Основою дослідження є дані, що є витягом із річних звітів з виконання державного бюджету та є джерелом аналізу.

Доцільним є оцінити динаміку видатків бюджету та темпи їх зміни. Наступний етап дослідження полягає

у вивченні структури видатків за кодами функціональної та економічної класифікації.

Варто наголосити на важливості вивчення розподілу видатків за джерелами їх покриття як за кодами функціональної, так і за кодами економічної класифікації.

Зміна обсягу видатків у абсолютному виразі не дає повної характеристики їх динаміки. Отже, для комплексного розуміння тенденції видатків бюджету їх слід порівнювати з ціновими тенденціями.

Оцінку стану і динаміки виконання державного бюджету за видатками необхідно доповнити вивченням основних макроекономічних показників.